

Hannes Rohtsalu

*Eesti Loodusuurijate Seltsi teadussekretär,
TÜ kogukondade ja sotsiaalse heaolu õppekava
magistrant*

Kadi Kass

*TÜ kogukonnatöö nooremteadur, kogukondade
arendamise ja sotsiaalse heaolu magistriõppekava
esimese lennu vilistlane*

Praktikakogukond – mis ja milleks?

Artiklis tuleb juttu praktikakogukondadest, mis on praeguses teadmistemahukas maailmas eriti kasulikud nii organisatsioonidele kui ka kogu ühiskonnale.

Praktikakogukondade olemust on artiklis selgitatud selle mõiste ühe kasutuselevõtja, Etienne Wengeri tööde põhjal. Mõistet avatakse sotsiaalvaldkonna ja teadusega tegelevate praktikakogukondade näitel. Tähelepanu pööratakse ka küsimusele, kuidas igaüks saab kaasa aidata praktikakogukondade tekkimisele ja toimimisele.

Mis on praktikakogukond?

Kogukondade teoorias pööratakse aina rohkem tähelepanu eri tüüpi kogukondadele. Ajalooliselt olid valdavad geograafilised kogukonnad, praegu on üha tähtsamad huvil, identiteedil või staatusel põhinevad kogukonnad (Gilchrist 2019, 14). Üks kõneainet pakkuv kogukonnatüüp on „praktikakogukond“. Praktikakogukond tekib siis, „kui rühm inimesi jagab muret või kirge mõne tegevusala vastu ja nad õpivad vastastikku suheldes seda paremini harrastama“ (Wenger jt 2002).

Praktikakogukonnad on mitteformaalsed ja vabatahtlikud (see eristab neid „meeskonnast“) ning erinevaid vorme on palju. N-ö ajutine praktikakogukond võib tekkida juba üsna juhuslikust koostamisest, kuid praktikakogukond võib olla ka koostöövõrgustik, erialaselt, mingile tegevusalale pühendunud klubi jne (samas). Praktikakogukondi ühendab seotus kindla tegevusalaga ja sotsiaalse kapitali loomine. Praktikakogukondade tegevuse tulem on toimiv teadmiste liikumine organisatsioonis või kogukonnas (Wenger jt 2002).

Praktikakogukondade mõiste sõnastasid 1991. aastal antropoloogid Jean Lave ja Etienne Wenger, kui nad uurisid õpipoisiõpet. Mõiste kasutusele võtmine andis võimaluse märgata ja akadeemiliselt mõtestada juba ammu ajast ning paljudes eluvaldkondades esinevat nähtust. Praktikakogukondade kontseptsioon on just viimasel kahel aastakümnel saanud

erilise tähelepanu ja arutelu osaliseks. See pakub huvi organisatsioonidele riigi tasemel, ärimaailmas, haridusringkondades, hoolekandes jm (Wenger jt 2002). Praktikakogukondade rakendumist on eriti palju uuritud just ärieringkondades, mõnevõrra vähem teadusmaailmas (Kiele ja Wessner 2005).

Praktikakogukondade arendamine

Praktikakogukondade käsitlemine on huvitav just selle poolest, et nähtuse akadeemilise uurimise kõrval on üha rohkem hakatud otsima selle kontseptsiooni rakendusvõimalusi. Praktikakogukondade tõhusam toimimine on nii organisatsioonide kui ka kogu ühiskonna huvides, seega on valdkonna teadlik arendamine põhjendatud.

Praktikakogukonnad võivad olla ametlikud või mitteametlikud, üle-eestilised või piirkondlikud.

Etienne Wenger avaldas 2002. aastal koos Richard McDermotti ja William M. Snyderiga mahuka raamatu „Cultivating Communities of Practice: A Guide to Managing Knowledge“, milles esitati praktikakogukondade viljelemise seitset üldist printsiipi (vt infokast). Nende üle on hiljem arutletud ja püütud neid ka kohandada erinevates oludes (nt Kienle ja Wessner 2005).

Praktikakogukonnad on vabatahtlikud, seega kirjutavad Wenger jt (2002), et elujõulisi praktikakogukondi ei saa „sunniviisiliselt luua“, küll aga saab kujundada tingimusi nende arenguks. Toimiv praktikakogukond peab pidevalt kaasama inimesi ja soodustama nendevahelist suhtlust. Praktikakogukonna konstrueerimine erineb tüüpilise organisatsiooni ülesehitamisest: struktuuride loomise

Praktikakogukondade arendamise seitse põhimõtet

1. Taga pidev areng;
2. Tekita erialasiseste ja -väliste vaatenurkade dialoog;
3. Julgusta osalema, valides sobiv intensiivsus;
4. Arenda ühiseid ja privaatsust võimaldavaid kohtumispaidu;
5. Keskendu väärtuse loomisele;
6. Kombineeri tuttavlikku ja harjumuspärast ning uut ja põnevust tekitavat;
7. Loo kogukonna jaoks sobilik rütm.

ja rollide jagamise asemel tuleb keskenduda osalejate suhetele ja nendest tekkivale „elulisusele“. Heas praktikakogukonnas saab pidada rühmaarutelusid, eraviisilisi vestlusi, tutvuda uute ideedega, arutleda ekspertidega värskeimate küsimuste üle. (samas) Kogukonna hea eestvedamine ei suru peale kindlat struktuuri, vaid toob esile kogukonna sisemise isikupära ja suundumuse. Praktikakogukondi saab arendada, „väärtustades neis toimuvat õppimist, tehes neile aja ja vahendid kättesaadavaks, julgustades osalemist ja eemaldades osalemistõkkeid“ (samas, 13).

Sotsiaalvaldkond ja praktikakogukond

Praktikakogukonnad on viimasel ajal üha enam tähelepanu pälvinud ka sotsiaalvaldkonnas ning see on täiesti mõistetav. Sotsiaalvaldkonnas on praktikakogukonnad eriti olulised, sest seal tegutsevad spetsialistid puutuvad pidevalt kokku keeruliste ja mitmetahuliste probleemidega, mille lahendamine nõuab mitmekülgset käsitlust ning eri osaliste kaasamist.

Praktikakogukondade kaudu saavad sotsiaalvaldkonna spetsialistid üksteist toetada, kogemusi jagada, üksteiselt õppida ja nõnda koos paremini lahendada probleeme ning raskeid ülesandeid. Eestis, kus sotsiaalteenuste vajadus on suur ja sotsiaaltöö valdkonna asjatundjate koolitamine on tähtis, aitab praktikakogukondade loomine ja arendamine parandada sotsiaaltöö kvaliteeti ning pakub sotsiaaltöö tegijatele kogukondlikku tuge.

Sotsiaalvaldkonna praktikakogukonnad on tavaliselt koondunud konkreetse probleemi, sihtrühma või meetodi ümber. Näiteks võivad praktikakogukonnad keskenduda lastekaitsele, eakate hooldusele või erivajadustega inimestele. Need kogukonnad võivad koosneda sotsiaaltöötajatest, psühholoogidest, õpetajatest ja teistest spetsialistidest, kes töötavad koos, et parandada oma valdkonnas oskusi ja teadmisi.

Praktikakogukonna konstrueerimine erineb tüüpilise organisatsiooni ülesehitamisest: struktuuride loomise ja rollide jagamise asemel tuleb keskenduda osalejate suhetele ja sellest tekkivale „elulisusele“.

Peamine eesmärk on luua võrgustik, kus saab jagada kogemusi, muresid ja ideid. Sotsiaalvaldkonna praktikakogukonnad on spetsialistidele olulised õppimis- ja jagamiskohad, kus erineva tausta ja kogemustega inimesed saavad koos töötada, et paremini mõista sotsiaalvaldkonna keerulisi probleeme ja neid lahendada. Praktikakogukonnad võivad olla ametlikud või mitteametlikud, üle-eestilised või

piirkondlikud. Näiteks suhtlus ajakirja Sotsiaaltöö kaudu aitab palju kaasa sotsiaaltöö praktikakogukondade arengule.

Teadusega tegelev praktikakogukond

Kienle ja Wessner (2005) tõestavad oma artiklis, et teadusega tegelevad kogukonnad on samuti praktikakogukonnad Wengeri jt (2002) mõistes. Teadusega tegeleva praktikakogukonna valdkond on baas- või rakendusteaduste arendamine (vt infokasti). Suheldakse silmast-silma kohtumistel (konverentsid ja seminarid), uurimistöö tulemuste publitseerimise kaudu (artiklid ja raamatud), aga ka veebi teel, nagu meililistid, ühised andmebaasid, veebileheküljed jm (samas).

Teaduskogukonnad on praktikakogukonnad, mis tähendab, et ka nende elujõulisust saab kultiveerida ja kujundada Wengeri jt (2002) põhimõtete järgi (Kienle ja Wessner 2005). Esmalt aga peab arvesse võtma teadustööst tulenevat eripära: näiteks on teadusmaailm niivõrd mitmetahuline, et teadlased osalevad korraga paljudes praktikakogukondades. Ka teekond algajast

Teaduslik praktikakogukond

- Liikmed jagavad ühist uurimisvaldkonda.
- Liikmed jagunevad erinevate teadusalade, organisatsioonide, kultuuride ja piirkondade vahel.
- Meetodid pärinevad erinevatest teadusharudest ja teaduskultuuridest.
- Kohtutakse silmast-silma ja suheldakse ka veebi teel.
- Vähemalt mõnes teadusharus kombineeritakse nii baas- kui ka rakendusteadusi.

ekspertdini pole sirge arengurida, vaid praktikakogukonna teema alusel võib osaleja olla kord algaja, kord ekspert (samas).

Kienle ja Wessner (2005) on uurinud teadusega tegelevate praktikakogukondade arendamist veebipõhises ühisõppes ja arutlevad selle näite põhjal üldiste teaduslike praktikakogukondade konstrueerimise põhimõtete üle. Kõige olulisemaks peavad nad osalemise julgustamist. Wengeri jt (2002) põhimõtetele toetudes pakuvad nad teaduskogukondades osalemise suurendamiseks nelja võimalust.

1. Sujuv üleminek ühelt osalemistasemelt teisele (nt jälgija, sisulooja, korraldustoimkonna liige).
2. Kohalike koordinaatorite võrgustumine.
3. Kohtumispaikade vaheldamine.
4. Rahvusvahelised korraldustoimkonnad.

Cundill jt (2015) on uurinud praktikakogukondade rolli jätkusuutlikkuse teaduse (ingl *sustainability science*) valdkonnas ja toovad välja „transdistsiplinaarsete praktikakogukondade“ arendamise kolm peamist õppetundi.

1. Loo kõrvalseisjatele teadlikult mugavaid nn „läbiastumisvõimalusi“.
2. Praktikakogukondi ei saa tehiskult luua, kuid neid saab „viljeleda“.
3. Sihipäraselt loodud praktikakogukondades tuleb tähelepanu pöörata võimusuhetele grupis (ka sellele, keda kutsutakse osalema ja kes jääb ringist välja).

Nende artiklite ühisosana võib välja tuua, et väga oluline on pingutus osalejate kaasamise nimel. Cundill jt (2015) lisavad sellele ka kaalumise, keda osalema kutsutakse. Mõlemad autorid nõustuvad, et erineva profiiliga teadlaste osalemine kogukonnas on vajalik, kuid Cundill jt (2015) lisavad tähelepaneku, et erineva taustaga inimestest

koosneva tuumikgrupi kooshoidmine on eestvedajale päris raske.

Praktikakogukondade tõhusam toimimine on nii organisatsioonide kui ka kogu ühiskonna huvides.

Kienle ja Wessner (2015) kinnitavad Wengeri jt (2002) põhimõtet, et ürituste toimumiskohtade vaheldumine võimaldab uutel osalejatel grupiga kergemini liituda. Ühtlasi toovad nad välja, et vaja oleks uurida praktikakogukonna optimaalset suurust, sest liiga suures kogukonnas kipuvad liikmed aktiivse osalemise asemel passiivseks audientsiks muutuma. Kõik autorid on ühel meelel, et praktikakogukondadel on teadmuspõhises maailmas oluline roll.

Olulised küsimused

Wengeri ja kolleegide (2002) käsitluse põhjal on praktikakogukonna korraldusline mõelda kolmele mõõtmele: temaatika, kogukond ise ja praktika. Wenger soovib esitada kindlaid küsimusi, et leida sobiv arengusuund ja praktikakogukonna loomise või arendamise võimalused.

Temaatika

- Millistest teemadest ja küsimustest me tõeliselt hoolime?
- Mis kasu on sellest meile endile?
- Millist mõju me tahame avaldada?
- Kas oleme valmis võtma juhtrolli teema edendamisel ja arendamisel?

Kogukond

- Mis tekitab energiat ja arendab usaldust?
- Kui tihti ja kuidas kogukond kohtub?
- Milliseid rolle inimesed kogukonnas täidavad?

- Kuidas uusi liikmeid kogukonnale tutvustatakse?
- Kuidas liikmete vajadusi tasakaalustatakse?
- Kuidas liikmed omavahel suhtlevad?
- Kuidas liikmed konflikte lahendavad?

Praktika

- Millist teadmist jagada, arendada, dokumenteerida?
- Millise arendusprojekti peaks kogukond ette võtma?
- Kuidas teadmistekogu korraldada, et see oleks liikmetele kättesaadav?
- Kust leida teadmiste ja väljastpoolt kogukonda pärit näitajate allikaid?
- Millist õpet korraldada?

Nende küsimuste käsitlemine aitab kogukonnal arendada ühist arusaama teemadest, millega tasub tegeleda, leida kogukonna sobivaimaid toimimise, suhete loomise ja kasvamise mooduseid. Tasub ka mõelda,

kuidas paremini kasutada kogukonna vahendeid ja võimalusi, suurendada organisatsioonis mõju ja leida rakendus liikmete pühendumisele oma tegevusala suhtes. Samuti aitavad need küsimused praktikakogukonnal teadlikumalt muutuda tõhusaks teadmiste allikaks oma liikmetele ja teistele huvilistele, kes võiksid kogukonna ekspertteadmistest kasu saada.

Kokkuvõte

Praktikakogukondade kaudu saab suurendada ühel erialal tegutsevate inimeste sidusust ja avada valdkonna eri tahke. Praktikakogukonnad saavad aidata kaasa ka valdkonna maine parandamisele. Kogukondade eestvedajatel on kõige olulisem julgustada liikmete teadlikku osalemist. Selleks tuleb luua tegevuse jälgimiseks ja sellega liitumiseks mugavad võimalused, vaheldada kohtumispaiku ja rakendada muid kogukonna arendamise meetodeid.

Viidatud allikad

- Cundill, G., Roux, D. J., Parker, J. N.** (2015). Nurturing communities of practice for transdisciplinary research. *Ecology and Society*, 20(2). doi:10.5751/es-07580-200222
- Gilchrist, A.** (2019). *The well-connected community. A Networking Approach to Community Development. Third edition.* Bristol: Policy Press.
- Lave, J., Wenger, E.** (1991). *Situated learning: legitimate peripheral participation.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Kienle, A., Wessner, M.** (2005). Principles for Cultivating Scientific Communities of Practice. Teoses: P. van Den Besselaar, G. de Michelis, J. Preece, C. Simone (toim.) *Communities and Technologies.* Springer, Dordrecht. doi:10.1007/1-4020-3591-8_15
- Wenger, E., McDermott, R., Snyder, W. M.** (2002). *Cultivating Communities of Practice: A Guide to Managing Knowledge.* Cambridge: Harvard Business School Press.

KOMMENTAAR

Praktikakogukonnas saame kasu ja loome ise väärtust**Kelli Ilisson***Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni (ESTA) juhatuse liige*

Praktikakogukonnad pakuvad tohutuid võimalusi, kuid minu kogemuse järgi ei osata neid alati kõige paremini ära kasutada. Selleks et kogukonnast kasu saada, peab sinna ka oma panuse andma. Olen olnud mitme praktikakogukonna liige, alustades ülikoolis bakalaureuseõppe kaastudengitega asutatud Eesti Sotsiaaltöö Üliõpilaste Seltsist. Tudengina ajendas mind algatusega kaasa minema ja organisatsiooni käivitamises ning juhtimises osalema soov ise areneda, saada kogemusi ja kontakte luua.

Praktikakogukonnad loovad kogemuste vahetamise kaudu uut teadmist, millel on suur väärtus. Paraku on sellised kogukonnad tihti õhinapõhised, mis tähendab riski jätkusuutlikkusele. Olen tudengiajast saati kuulunud ka ESTA-sse, et olla kursis valdkonnas toimuvaga. ESTA on võrreldes teiste erialaühingutega, kuhu olen kuulunud, palju suurem organisatsioon. Seal on peamine, kuidas võimalikult asjakohaselt ja loomulikult luua praktikakogukonnana väärtust, millest saaks osa selle iga liige.

Minu kogemus kinnitab jällegi varem öeldut, et praktikakogukonnas saame kasu ja loome väärtust ise oma osa andes. Siin aga on üks suur takistus: ülekoormus sotsiaalvaldkonnas, mis enamasti pärsib kogukonnas tegutsemist või on erialaühendusest lahkumise põhjus.

Teine asi, millele tuleb tähelepanu pöörata, on see, et praktikakogukond pakuks inimestele võimalust kogeda turvatunnet, mida nii vajatakse tänases ülikeerulises maailmas, häid inimsuhteid ja mõttekaaslast, kellele saab toetuda ja keda usaldada. Ilma selleta muutub praktikakogukonnas tegutsemine väärtuse asemel tüütuks lisakohustuseks.